

Maszkkészítés

- papírmaszkok, textilmaszkok, kasírozás, gipszpólya és gipszöntés
- a festés mint maszk

Maszkos játék

- dramatikus alakoskodó játékokban
- színházi munkában

A fókusz, kontraszt, szimbólum, cselekménybonyolítási modell, drámaszerkezet fogalmának ismerete

Drámai konvenciók csoportosítása, egymásra építése

- történet szerkesztés és -megjelenítés a kontextusépítő, a narratív, a mélyítő és a reflektív konvenciók alkalmazásával

A színházi műfajok és stílusok tanulmányozása

- a történelmi műfajok és napjaink színházi műfajai
- az egyes színházi stílusok jellemző jegyeinek felismerése látott és saját részvétellel zajló színjátékokban, dráma-munkában

Különböző színházi irányzatokhoz tartozó színházi előadások megtekintése. Kritika írása

Mozgásmotívumok kialakítása megadott szituáció, zene vagy téma alapján

- egy adott szituáció megfogalmazása tartásképpen, majd mozdulatsorral
- tükörgyakorlatban felvezetett motívum szabad kibontása
- improvizáció adott zene vagy téma alapján, megadott mozgásmotívumok felhasználásával

Kézikönyv a „devised” színházról

Trencsényi Katalin

Alison Oddey: *Devising Theatre. A practical and theoretical handbook*
Routledge, London–New York, 1994. 254 oldal, £19,50

Az utóbbi időben idehaza is több szó esik a kollektív színházcsinálásról, angol nevén a *devised theatre*-ről. E művészeti forma iránt érdeklődők még Angliában is kevés szakirodalmat találnak. Alison Oddey munkája az e témában írt első, átfogó teóriát és gyakorlati ismertetést nyújtó szakkönyv.

A „devised” szó jelentése: kitalált, feltalált, kigondolt. Az angol név sajátos megközelítést jelent, melynek során a munkafolyamatnak olyan új formája adott, melyben „a hagyományos színházi hierarchia (szöveg – színész – rendező) megtörik.” Ahol az alkotók megpróbálnak „olyan módon dolgozni, hogy a közönséget arra késztessek, más szemszögből nézze a színházat”.¹ A „devised” színházi munka eredménye a „hagyományos-tól” eltérő, komplex színházi előadás.

A könyv szerzője a „University of Kent”-en tanít drámát, és idestova több mint két évtizede művelői és tanítványa a „devised” színházat. Oddey könyvében a nyolcvanas évek végén – kilencvenes évek elején végzett kutatómunkájának eredményét és szakmai tapasztalatainak összegzését tárja elénk. Célja az volt, hogy képet nyújtson a műfajban elismert, kortárs brit társulatok egy részéről (szám szerint tizenháromról), dokumentálja és elemezze munkájukat, példájukkal segítséget nyújtson mindazoknak, akik a „devised” színház iránt érdeklődnek. Így (cseppben a tengert!) a könyv szinte a skála teljes egészét felvonultatja: kísérleti látványszínház; maszkokkal dolgozó mozgásszínház; színház a nevelésben (TIE); ünnepi, közösségi, nagyszabású előadások; illetve helyszín-specifikus előadások.

Az első fejezetben a szerző bemutatja e sajátos színházstípusát: „A „devised” színház alternatíváját jelenti a hagyományosan elfogadott, domináns irodalmi-színházi tradíciónak, melyet a gyakorta patriarchális, hierarchikus szerző-rendező viszony ural.” (4. o.)

A forma történetéről szólva Oddey megállapítja, hogy a brit színház a második világháború után szöveg- és író-rendező központú volt. Ennek következményeképpen a színház és a kritika hagyománya is mindig a szöveg és az előadás viszonyáról szólt. Ezen kívánt változtatni néhány társulat a hatvanas évek végén – hetvenes évek

¹ Idézem a „devised” színház egy másik művelőjét, Marc von Henning rendezőt = *Zsöllye*, 2001. május

elején, amikor a színházi előadás létrehozásának más, alternatív módját keresték. Ez az időszak volt – írja Oddey – a színházi stílusok új formáinak születése: 1965 a Theatre in Education (TIE) kezdete (az első ilyen színház, a *Belgrade Theatre* megalapításával); 1968 a közösségi színház (community theatre) kezdete (az *Agitprop Street Players* társulat megalakulásával); de ekkorra tehető a performance művészet és az ünnepi színházi látványosságok (celebratory theatre) kialakulásának időszaka is (1968-ban alakult a *Welfare State International*); és a kísérleti multi-diszciplináris látvány-színház (visual theatre) létrejöttének ideje. A legelső „devised” társulat Angliában az 1966-ban alakult, és ma is működő *The People Show* volt.

A „devised” színház lehetőséget nyújtott a nem szöveg irányította gondolatok kifejezésére – írja Oddey. Lehetőséget kínált akár a tervező vagy a koreográfus számára, hogy előálljon egy koncepcióval, ami az előadás kiindulópontja lehetett. Mindez olyan színházi nyelv kialakulásához vezetett, amely nem-verbális formákat tartalmazott.

Azonban a „devised” színház nem a szöveg-centrikus színház ellentéte. A „devised” előadás csupán válasz a szerző-rendező viszonyra, a szöveg alapú színházra, a naturalizmusra, és megkérdőjelezi azt az elgondolást, hogy „egyvalaki ír – egyvalaki rendez”. A „devised” színház a kollektív műalkotás megteremtése, ahol a hangsúly az íróról az alkotóra került – állapítja meg Oddey.

A következő két fejezetben a szerző azt mutatja be, hogyan, milyen úton indulunk el egy „devised” színházi előadás létrehozása során. Számos olyan kérdést vesz sorra, amellyel a színház irányítói maguk is szembesülnek a folyamat legelején: Miért válasszuk ezt a módszert? Kikhez akarunk szólni? Mi legyen a kiindulási pont? Miféle eszközök vehetők igénybe és milyen módon? Mi a „devising” folyamatában az egyes alkotók (rendező, író, tervező, koreográfus, zeneszerző, színész stb.) szerepe? Mennyi időt vesz igénybe ez a munka? Hogyan, miféle forrásból oldjuk meg a hagyományosnál jóval hosszabb alkotási periódus finanszírozását? (Talán kissé megkönnyebbülnek a hazai színházi szakemberek, látván e színházaknak a mieinkhez hasonló anyagi problémáit, küzdését az „árral szemben”.) Miért és mit adminisztráljunk a munkából? – Aki mindezekben átrágja magát Oddey segítségével, már viszonylag használható sémát kap, amivel egy-egy konkrét munkának neki lehet fogni.

A negyedikről a hatodik fejezetig Oddey különböző esettanulmányokon mutatja be, hogyan is működik mindez a gyakorlatban. Végigkövethetjük az *Age Exchange* társulat, az egyetlen angol professzionális emlékezés színház (reminiscence theatre) „Christmas at War” (Karácsony háború idején) c. előadásának születését. Közvetlen közlőről követhetjük nyomon, mit is jelent a kutatómunka az effajta előadás létrehozásánál.

Végigkísérhetjük, hogyan született a *Forced Entertainment* társulat kissé felemásra sikeredett előadása, amelynek kudarcra bizonyos dolgok újragondolására késztette a társulatot. E munka kapcsán Oddey kitér a „devised” színháznál oly’ jellegzetes utómunkálatok, változtatások bemutatására.

Külön fejezetet szentel a szerző a színházi nevelési előadások készítésének, melyet a *Greenwich Young People’s Theatre* francia forradalomról szóló előadásának létrehozásával illusztrál. Láthatjuk mennyire elválaszthatatlan a produkció létrejötte a befogadó csoporttal való folyamatos kommunikációtól és a tanárok felkészítésétől. Bemutatja a munka összes állomását: a kísérleti workshopoktól, a tanítási segédanyag kialakításán át a megvalósult előadásig tartó két éves folyamatot.

Szintén külön fejezetet kapnak a helyszín-specifikus (site specific) szabadtéri és beltéri előadások. Itt négy társulat (*IOU*, *Major Road Company*, *Forkbeard Fantasy*, *Lumiere & Son*) munkamódszereit veszi górcső alá. Számomra legérdekesebb, és e műfaj egészen sajátos lehetőségeit felvillantó leírás az *IOU* társulat bemutatása volt. E képzőművészekből álló csoport előadásait alternatívaként hozta létre a kiállítótermi rendszer elhelyezésétől kezdve.

Oddey könyvének két utolsó fejezete a „devised” színház elméletét és gyakorlatát foglalja össze. A hetedik fejezet lépésről lépésre modellálja egy előadás létrehozásának folyamatát, míg a nyolcadik fejezetben gyakorlati útmutatót kapunk. Hasznos tanácsokat, gyakorlatleírásokat ad, sőt a folyamat elkezdésének három lehetséges útját is bemutatja a szerző.

A könyvet bőséges függelék zárja, melyben az ismertetett társulatok leírását, elérhetőségét, előadásaik írott és képre rögzített formájának bibliográfiáját és egyéb dokumentumait találhatjuk meg. Végül válogatott szakirodalmi listát kapunk.

Oddey kiváló munkáját kézikönyvnek szánja a szakma művelőinek; és egyben vitaindítónak a témáról való diskurzushoz. Remélhetőleg, a hazai színházcsinálókknak is lesz némi hozzáfűzni valójuk.